

de ogen van de ziel

teksten van kerkvaders en andere heiligen

Als God de ogen van de ziel opent, komen we tot de ontdekking hoevele onze onvolkomenheden zijn. (Teresa van Avila)

DE OGEN VAN DE ZIEL

samengesteld door Frits Heijting

vrij binnen te halen van de website www.gelovenbeleven.nl
of in boekvorm te bestellen bij de boekhandel.

in dankbare herinnering aan Jos La Poutré,
die zoveel literatuur heeft opgezocht;
en hier zelf zo vaak door werd geraakt

inleiding

De eerste eeuwen na Christus is het tijdperk van de kerkvaders, die van grote betekenis zijn geweest voor de ontwikkeling van de leer van de kerk. Met inzet van hun leven hebben zij gestreden tegen dwaling; en het geloof van de kerk onder woorden gebracht. Een leger voorbeeldige christenen heeft in later eeuwen het werk voortgezet dat Jezus in de wereld is begonnen. Vanwege hun levenswijze en de betekenis van hun geschriften is aan een 36-tal van hen de titel kerkleraar toegekend. In deze bundel zijn de tot het jaar 2000 heilig verklaarde gelovigen opgenomen. Al deze teksten vormen geen geringe steun bij de catechese in de parochies en de verkondiging van het evangelie.

Wat houdt dit evangelie nu eigenlijk in? Het antwoord wordt gevonden bij Athanasius: *God is mens geworden om de mensen tot God te verheffen*; en bij Cyrillus van Alexandrië: *Wat Jezus van nature is, worden wij met Gods hulp, in genade*. Ambrosius, Teresa van Avila, de pastoor van Ars en al die andere heiligen waren zó vervuld van deze boodschap, dat zij er niet over konden zwijgen. Een tweetal van hen, te weten Alphons Ariëns en Etty Hillesum, is nooit officieel heilig verklaard. De heilige Geest is echter in hun levens zo duidelijk werkzaam, dat ook uit hun geschriften enkele teksten zijn in deze bundel zijn opgenomen.

Uit al deze teksten spreekt een tijdloos geloof in een liefdevolle, goede God. Voor christenen vormen zij een bron van inspiratie. Hierin komt Jezus als God-met-ons voldoende naar voren. Hij is echter ook mens met de mensen. Daarom zijn de persoonlijke voornaamwoorden *hij* en *hem*, als het over Jezus gaat, met kleine letters geschreven.

Op de laatste bladzijden staan de heiligenkalender, een overzicht van de literatuur en afkortingen van de bijbelboeken. Ik hoop dat veel mensen baat zullen hebben bij deze bundel.

Frits Heijting

Lent, December 2024

INHOUDSOPGAVE

heiligen in alfabetische volgorde	blz. 3
heiligen op volgorde van sterfjaar	8
kerkleraren en -leraressen	11
teksten van kerkvaders en andere heiligen	12
kalender	293
literatuur	297
afkorting van bijbelboeken	301

heiligen in alfabetische volgorde

		<u>gedachtenis</u>
Ælred van Rievaulx (1110 - 1167)	blz. 158	3 maart
Albertus Magnus (1206 - 1280)	175	15 nov
Alphons Ariëns (1860 - 1928)	276	
Alphons Liguori (1696 - 1787)	252	1 aug
Ambrosius van Milaan (340 - 397)	65	7 dec
Amphilogius (339 - 400)	66	23 nov
Angela de Foligno (1248 – 1309)	184	4 jan
Angela Merici (1470 - 1540)	216	27 jan
Anselmus van Canterbury (1033 - 1109)	150	21 april
Antonius (abt) (251 - 356)	37	17 jan
Antonius van Padua (1195 - 1231)	163	13 juni
Aphrates van Antiochië (overleden 345)	31	7 april
Apollinaris: zie Sidonius		
Aquino: zie Thomas		
Aquitaine: zie Prosper		
Ariëns: zie Alphons		
Ars, pastoor van: zie Jean Marie Vianney		
Athanasius van Alexandrië (297 - 373)	44	2 mei
Augustinus: zie Aurelius		
Aurelius Augustinus (354 - 430)	80	28 aug
Avila: zie Johannes		
Avila: zie Teresa		
Bakhita: zie Josefine		
Barnabas (1 ^e eeuw)	12	11 juni
Barsanuphius en Johannes (6 ^e eeuw)	114	11 april
Basilius van Cæsarea (330 - 379)	50	2 jan
Beda (672 - 735)	131	25 mei
Bellarminus: zie Robertus		
Benedictus van Nursia (overleden 547)	116	11 juli
Bernadette Soubirous (1844 - 1879)	261	18 feb

Bernardinus van Siena (1381 - 1444)	blz. 202	20 mei
Bernardus van Clairveaux (1090 - 1135)	153	20 aug
Bingen: zie Hildegard		
Birgitta van Zweden (1303 – 1373)	188	23 jul
Bonaventura (1221 - 1274)	169	15 juli
Bonifacius van Mainz (675 - 754)	137	5 juni
Borromeüs: zie Carolus		
Brindisi: zie Laurens		
Brescia: zie Gaudentius		
Bruno (1030 – 1101)	148	6 Oct
Cæsarius van Arles (470 - 542)	112	27 aug
Calcutta: zie Teresa		
Canisius: zie Petrus		
Carolus Borromeus (1538 - 1584)	228	4 nov
Cassianus: zie Johannes		
Catharina van Genua (1447 - 1510)	211	15 sep
Catharina van Siena (1347 - 1380)	194	29 april
Chantal: zie Jeanne		
Charles de Foucauld (1858 - 1916)	271	15 sep
Clara van Assisi (1193 - 1253)	167	11 aug
Chrysologus: zie Petrus		
Chrysostomos: zie Johannes		
Clemens van Rome (1 ^e eeuw)	13	23 nov
Climacus: zie Johannes		
Cyprianus van Carthago (200 - 258)	26	16 sep
Cyrillus van Alexandrië (overleden 444)	89	27 juni
Cyrillus van Jeruzalem (315 - 386)	53	18.maart
Damiaan de Veuster (1840 - 1889)	263	10 mei
Damiaan: zie Petrus		
Dionysius de Grote (190 - 264)	29	17 nov
Edith Stein (1891 - 1941)	278	9 aug
Edward Poppe (1890 - 1924)	274	10 juni
Efrem de Syriër (overleden 373)	47	9 juni
Etty Hillesum (1914 - 1943)	283	
Eucherius van Lyon (overleden 449)	94	20 feb
Eymard: zie Pierre Julien		
Ferrer: zie Vincent		
Foligno: zie Angela		
Foucauld: zie Charles		
Franciscus van Assisi (1181 - 1226)	163	4 okt
Franciscus Xaverius (1506 – 1552)	218	3 dec

François de Sales (1567 - 1622)	blz. 242	24 jan
Fulgentius van Ruspe (468 - 533)	110	1 jan
Gaudentius van Brescia (overleden 410)	75	25 okt
Germanus v Constantinopel (overl. 730)	129	12 mei
Gertrudis de Grote (1256 - 1302)	179	16 nov
Gregorius I (540 - 604)	118	3 sep
Gregorius van Neocæcareia (overl. 268)	30	17 nov
Gregorius van Narek (950 – 1003)	139	7 dec
Gregorius van Nazianze (329 - 390)	59	2 jan
Gregorius van Nyssa (4 ^e eeuw)	62	9 maart
Gregorius vd Sinai (overleden 1360)	186	27 nov
Hackeborn: zie Mechtild		
Hermas (2 ^e eeuw)	17	
Hieronymus (overleden 420)	77	30 sep
Hildegard van Bingen (1098 - 1179)	160	17 sep
Hillarius van Poitiers (315 - 367)	39	13 jan
Hillesum: zie Etty		
Hippolytus van Rome (overleden ong. 225)	24	13 aug
Hugo van St Victor (overleden 1142)	156	11 feb
Ignatius van Antiochië (1 ^e - 2 ^e eeuw)	15	17 okt
Ignatius van Loyola (1491 - 1556)	220	31 juli
Irenæus van Lyon (125 - 202)	22	28 juni
Isidorus van Sevilla (560 – 636)	121	4 april
Jacopone da Todi (1230 - 1306)	181	25 dec
Jan van Ruusbroec (1293 - 1381)	197	2 dec
Jean Baptiste de la Salle (1651 - 1719)	250	7 april
Jean Marie Vianney (1786 - 1859)	255	4 aug
Jeanne de Chantal (1572 - 1641)	245	12 dec
Johannes XXIII (1881 - 1963)	288	3 dec
Johannes Cassianus (360 - 433)	86	23 juni
Johannes Chrysostomos (347 - 407)	70	13 sep
Johannes Climacus (575 - 649)	124	30 maart
Johannes Tauler (1300 - 1361)	192	
Johannes van Avila (1499 – 1565)	222	10 mei
Johannes van Damascus (690 - 749)	134	4 dec
Johannes van het Kruis (1542 - 1591)	231	14 dec
John Henry Newman (1801 - 1890)	265	9 okt
Josefine Bakhita (1870 - 1947)	286	8 feb
Julian van Norwich (1342 - ong. 1420)	190	13 mei
Justiniani: zie Laurens		
Justinus martelaar (2 ^e eeuw)	19	1 juni

Kempis: zie Thomas á		
Kruis: zie Johannes		
Lactantius: zie Lucius		
Laurens Justiniani (1381 - 1455)	blz. 204	5 sep
Laurens van Brindisi (1559 - 1619)	237	21 juli
Leo I (overleden 461)	98	10 nov
Lérins: zie Vincent		
Liguori: zie Alphons		
Lisieux: zie Thérèse		
Martin: zie Thérèse van Lisieux		
Loyola: zie Ignatius		
Lucius Lactantius (overleden 325)	31	
MakariOs de oudere (300 - 390)	56	15 jan
Maximus Confessor (580 - 662)	126	13 aug
Maximus van Turijn (380 - 467)	105	25 juni
Mechtild van Hackeborn (1241 - 1298)	177	16 nov
Melito van Sardes	18	1 april
Merici: zie Angela		
More: zie Thomas		
Narek: zie Gregorius		
Nazianze: zie Gregorius		
Newman: zie John Henry		
Nola: zie Paulinus		
Norwich: zie Julian		
Nyssa: zie Gregorius		
Nil Sorski (1433 - 1508)	209	12 nov
pastoor v Ars: zie Jean Marie Vianney		
Pachomius (292 – 348)	35	9 mei
Patrick, apostel van Ierland (389 - 461)	101	17 maart
Paul: zie Vincent		
Paulinus van Nola (overleden 431)	83	22 juni
Petrus Canisius (1521 - 1597)	234	27 april
Petrus Chrysologos (overleden 450)	96	30 juli
Petrus Damiani (1007 - 1072)	145	21 feb
Pierre Julien Eymard (1811-1868)	258	3 aug
Polycarpus van Smyrna (2 ^e eeuw)	22	23 feb
Poppe: zie Edward		
Proclus v Constantinopel (overl. 446)	92	24 okt
Prosper v Aquitaine (overleden 465)	103	25 juni
Prudentius (348 - ong. 410)	73	

Rievaulx: zie Ælred		
Ruusbroec: zie Jan		
Robertus Bellarminus (1542 - 1621)	blz. 239	17 sep
Sales: zie François		
Salles: zie Jean Baptiste		
Sevilla: zie Isidorius		
Sidonius Apollinaris (430 - Ong. 480)	107	21 aug
Siena: zie Catharina		
Siena: zie Bernardinus		
Simeon de nieuwe theoloog (949 - 1022)	142	12 maart
Sorski: zie Nil		
Soubirous: zie Bernadette		
Stein: zie Edith		
Tauler: zie Johannes8		
Teresa Benedicta vh kruis: zie Edith Stein		
Teresa van Avila (1513 - 1580)	225	15 okt
Teresa van Calcutta (1910 - 1997)	291	5 sep
Thérèse van Lisieux (1873 - 1897)	268	1 okt
Thomas More (1478 - 1535)	213	22 juni
Thomas à Kempis (1380 - 1471)	207	
Thomas van Aquino (1224 - 1274)	172	27 jan
Titus Brandsma (1881 - 1942)	281	27 juli
Todi: zie Jacopone		
Verona: zie Zeno		
Veuster: zie Damiaan de		
Vianney: zie Jean		
Vincent Ferrer (1350 - 1419)	200	5 april
Vincent de Lérins (5e eeuw)	109	24 mei
Vincent de Paul (1580 - 1660)	247	27 sep
Xaverius: zie Franciscus		
Zeno van Verona (overleden 371)	42	12 april
Zweden: zie Birgitta		

heiligen op volgorde van sterfjaar

Barnabas	1 ^e eeuw
Clemens van Rome	1 ^e , 2 ^e eeuw
Ignatius van Antiochië	1 ^e , 2 ^e eeuw
Hermas	2 ^e eeuw
Justinus martelaar	2 ^e eeuw
Polycarpus	2 ^e eeuw
Melito van Sardes	overleden 180

Irenæus van Lyon	125 -202
Hippolytus van Rome	overleden ong. 225
Cyprianus	200 - 258
Dionysius de Grote	190 - 264
Gregorius van Neocæcareia	overleden 268
Lucius Lactantius	overleden 325
Aphrates	overleden 345
Pachomius	292 - 348
Antonius (abt)	251-356
Hilarius van Poitiers	315 - 367
Zeno van Verona	overleden 371
Athanasius	297 - 373
Efrem de Syriër	overleden 373
Basilus van Cæsarea	330 - 379
Cyrillus van Jeruzalem	315 - 386
Makarios de oudere	300 - 390
Gregorius van Nazianze	329 - 390
Gregorius van Nyssa	4 ^e eeuw
Johannes Chrysostomos	347 - 407
Ambrosius van Milaan	340 - 397
Amphilogius	339 -400
Prudentius	348 - ong. 410
Hieronymus	342 - 420
Gaudentius van Brescia	overleden 410
Aurelius Augustinus	354 - 430
Paulinus van Nola	overleden 431
Johannes Cassianus	360 - 433
Cyrillus van Alexandrië	overleden 444
Proclus van Constantinopel	overleden 446
Eucherius van Lyon	overleden 449
Petrus Chrysologus	overleden 450
Leo I	overleden 461
Patrick	389 – 461
Prosper van Aquitaine	overleden 465
Maximus van Turijn	380 - 467
Sidonius Apollinaris	430 - ong. 480
Vincent de Lérins	5 ^e eeuw
Fulgentius	468 - 533
Cæsarius van Arles	470 - 542
Barsanuphius en Johannes	6 ^e eeuw
Benedictus van Nursia	overleden 547

Gregorius I	540 - 604
Isidorius van Sevilla	560 - 636
Johannes Climacus	575 - 649
Maximus Confessor	580 - 662
Germanus van Constantinopel	overleden 730
Beda	672 - 735
Johannes van Damascus	690 - 749
Bonifacius van Mainz	675 - 754
Gregorius van Narek	950 - 1003
Simeon de nieuw theoloog	949 - 1022
Petrus Damiaan	1007 - 1072
Bruno	1030 - 1101
Anselmus van Canterbury	1033 - 1109
Bernardus van Clairveaux	1090 - 1135
Hugo van St Victor	overleden 1142
Ælred van Rievaulx	1110 - 1167
Hildegard van Bingen	1098 - 1179
Franciscus van Assisi	1181 - 1226
Antonius van Padua	1195 - 1231
Clara van Assisi	1193 - 1253
Bonaventura	1221 - 1274
Thomas van Aquino	1224 - 1274
Gertrudis de Grote	1256 - 1302
Albertus Magnus	1206 - 1280
Mechtild van Hackeborn	1241 - 1298
Jacopone da Todi	1230 - 1306
Angela de Foligno	1248 - 1309
Gregorius van de Sinaï	overleden 1360
Johannes Tauler	1300 - 1361
Birgitta van Zweden	1303 – 1373
Catharina van Siena	1347 - 1380
Jan van Ruusbroec	1293 - 1381
Vincent Ferrer	1350 - 1419
Julian van Norwich	1342 - ong. 1420
Bernardinus van Siena	1381 - 1444
Laurens Justiniani	1381 - 1455
Thomas à Kempis	1380 – 1471
Nil Sorski	1433 - 1508
Catharina van Genua	1447 - 1510
Thomas More	1478 - 1535
Angela Merici	1470 - 1540

Franciscus Xaverius	1506 - 1552
Johannes van Avila	1499 - 1565
Teresa van Avila	1513 – 1580
Ignatius van Loyola	1491 - 1556
Carolus Borromeus	1538 - 1584
Johannes van het Kruis	1542 - 1591
Petrus Canisius	1521 - 1597
Laurens van Brindisi	1559 - 1619
Robertus Bellarminus	1542 - 1621
François de Sales	1567 - 1622
Jeanne de Chantal	1572 - 1641
Vincent de Paul	1580 - 1660
Jean Baptiste de la Salle	1651 - 1719
Alphons Liguori	1696 - 1787
Jean Marie Vianney	1786 - 1859
Pierre-Julien Eymard	1811 - 1868
Bernadette Soubirous	1844 - 1879
Damiaan de Veuster	1840 - 1889
John Henry Newman	1801 - 1890
Thérèse van Lisieux	1873 - 1897
Charles de Foucauld	1858 - 1916
Edward Poppe	1890 - 1924
Johannes XXIII	1881 - 1963
Teresa van Calcutta	1910 – 1997
Alphons Ariëns	1860 - 1928
Edith Stein	1891 - 1941
Titus Brandsma	1881 - 1942
Ety Hillesum	1914 - 1943
Josefine Bakhita	1870 - 1947

kerkleraren en -leraressen

Albertus Magnus (1206 – 1280)	blz. 175
Alphons Liguori (1696 - 1787)	252
Ambrosius van Milaan (340 - 397)	65
Anselmus van Canterbury (1033 - 1109)	150
Antonius van Padua (1195 - 1231)	165
Athanasius van Alexandrië (297 - 373)	44
Aurelius Augustinus (354 - 430)	80
Basilius van Cæsarea (330 - 379)	50
Beda (672 - 735)	131
Bernardus van Clairveaux (1090 - 1135)	153
Bonaventura (1221 - 1274)	169

Catharina van Siena (1347 - 1380)	blz. 194
Cyrellus van Jeruzalem (315 - 386)	53
Efrem de Syriër (overleden 373)	47
François de Sales (1567 - 1622)	242
Gregorius de Grote (540 - 604)	118
Gregorius van Narek (950 – 1003)	139
Gregorius van Nazianze (329 - 390)	59
Hieronymus (overleden 420)	77
Hildegard van Bingen (1098 - 1179)	160
Hillarius van Poitiers (315 - 367)	39
Isidorius van Sevilla (560 – 636)	121
Johannes Chrysostomos (347 - 407)	70
Johannes van Damascus (690 - 749)	134
Johannes van Avila (1499 – 1565)	222
Johannes van het Kruis (1542 - 1591)	231
Laurens van Brindisi (1559 - 1619)	237
Leo I (overleden 461)	98
Petrus Canisius (1521 - 1597).	234
Petrus Chrysologos (overleden 450)	96
Petrus Damiani (1007 - 1072)	145
Robertus Bellarminus (1542 - 1621)	239
Teresa van Avila (1513 - 1580)	225
Thérèse van Lisieux (1873 - 1897)	268
Thomas More (1478 - 1535)	213
Thomas van Aquino (1224 - 1274)	172

Barnabas (1e eeuw)

Clemens van Alexandrië citeert veelvuldig uit de *brief van Barnabas*. Het onzeker of hij de Barnabas bedoelt die met Paulus op missiereis is geweest. De brief dateert uit omstreeks het jaar 100.

1 wees waakzaam

Laat ons de ijdelheid ontvluchten; en een volkomen afkeer hebben van alles wat niet deugt. Blijf niet in afzondering, alsof je al gerechtvaardigd bent, maar kom samen om te overleggen over het gemeenschappelijk belang. De Schrift leert: *Wee hen, die hun eigen wijsheid koesteren, en verstandig zijn in eigen ogen*. Laten wij een geestelijk leven leiden, als een tempel voor God; en voortgaan in ontzag voor Hem, door ons te bejiveren zijn geboden te volbrengen en hierin vreugde te vinden. De Heer oordeelt de wereld zonder aanzien des persoons: ieder zal ontvangen naar eigen daden. Goede mensen staan in de roep van rechtvaardigheid; maar zijn zij slecht, dan dragen zij het loon voor hun onrechtvaardige levenswijze bij zich.

Wij, die geroepen zijn, moeten niet te licht gaan denken over onze zonden. Dan zal de prins van het kwaad geen macht over ons verkrijgen; en ons niet uit het Rijk van God kunnen verdrijven. Probeer dit te verstaan, broeders en zusters, met Israël als voorbeeld, waar zoveel wondertekenen zijn verricht, waarna zij toch verlaten zijn. Dan zal ons niet overkomen waar de Schrift voor waarschuwt: *Velen zijn geroepen, weinigen uitverkoren*¹.

1) Mt 22,14

2 menswording

Als de Heer van de hele wereld¹, tot wie God bij de grondlegging van de wereld heeft gezegd: *Laat ons mensen maken naar ons beeld*², het lijden heeft ondergaan om onze zielen te redden, hoe kan hij dan onder mensenheden lijden? (...) Begrijp dit: Hij heeft het lijden verduurd om de dood teniet te doen en de verrijzenis zichtbaar te maken. Hij is in het vlees gekomen om de belofte te vervullen; en een nieuw volk voor zich te vormen, teneinde duidelijk te maken dat hij, na de opstanding te hebben bewerkt, zelf zal wederkeren voor het oordeel.

1) Jezus 2) gen 1,26

* * *

Clemens van Rome (1^e eeuw)

Clemens was na Petrus en Linus de derde bisschop van Rome. "Hij heeft gesproken met de apostelen, en hun verkondiging klonk nog in zijn oren", zo schrijft Irenæus ongeveer 50 jaar na zijn dood. Waarschijnlijk heeft deze paus geleden onder de christenvervolging in het Romeinse rijk. Zijn brief, waarin hij de christenen van Korinte oproept de tweedracht te overwinnen, werd destijds in veel kerken gelezen.

1 vrees voor God

Doe je werk in diep ontzag voor God, met als sieraad een goed leven. Gods geboden stonden aanvankelijk in je hart geschreven; maar na de geschonken groei en aanzien is vervuld wat geschreven staat: *Jakob at en werd verzadigd; hij werd vet en ging achteruit slaan*². Zo ontstonden jaloezie, opruiing, vervolging, strijd en gevangenschap. De mensen werden opgestoot: de nietswaardige tegen de eerbare, slecht bekendstaanden tegen aanzienlijken, dwazen tegen wijzen, jong tegen oud.

Als de vrees voor God wordt verlaten, worden mensen ongevoelig voor het geloof. Ze veronachtzamen de geboden, laten na wat Christus welgevallig is en jagen hun eigen lusten na. Ze zijn ontvankelijk geworden voor die onrechtvaardige en goddeloze jaloezie, waardoor de dood in de wereld is gekomen.

1) deut 32,15 2) gen 4,3-8

2 nederig van Geest

Laten wij arrogantie, verwaandheid, dwaasheid en woede afleggen, en ons houden aan wat geschreven staat. De Geest van God leert ons: *Laat de wijze zich niet op zijn wijsheid beroemen, noch de sterke op zijn kracht of de rijke op zijn rijkdom*¹. Wil je je ergens op beroemen, doe dit dan in gemeenschap met God²; en Hij zal je vinden en recht aan je doen.

Herinner je de woorden van Jezus, die geduld en verdraagzaamheid leert. Hij heeft gezegd: *Wees mild en goed voor elkaar, dan zul je met goedheid worden beloond*³. *Wees vergevingsgezind, dan zal ook jou vergeving worden geschonken*⁴. *Zoals jij aan anderen doet, zo zal ook aan jou worden gedaan. Zoals jij oordeelt, zul je geoordeeld worden. Als jij goedheid betoont, zal aan jou goedheid worden bewezen.*

1) Jer 9,23 2) Fil 3,3 3) Mt 5,7 4) Mt 6,15

3 eer aan God

Laat de sterke de zwakke niet verwaarlozen; en de zwakke de sterke eerbiedigen. Laat de rijke de arme bijstaan; en de arme God danken, die iemand heeft gezonden om de nood te lenigen. Laat de wijze van zijn wijsheid blijk geven in daden van liefde. Laat de nederige niet van zichzelf getuigen maar dit aan zijn buurman overlaten. Laat wie sober leeft zich niet beroemen, met Hem in gedachten die zuiver doet leven. Laten we beseffen waar we vandaan komen, uit welk een graf en duisternis de Schepper ons in zijn wereld heeft gebracht, met zijn goede gaven al gereed eer wij geboren werden. Als we weten dat we alles uit zijn hand ontvangen, moeten we Hem danken om zijn eeuwige grootheid.

4 gebed om heil

Heer, U die in wijsheid scheidt en bevestigt wat U gemaakt hebt; die uw goedheid toont in al het zijnde, en trouw aan wie op U vertrouwen, vol van ontferming en mededogen: vergeef ons het kwaad dat wij deden, onze onrechtvaardige daden, fouten en gebreken. Reken ons die U dienen niet elke zonde toe, maar reinig ons door uw waarheid. Richt onze schreden op de weg van heiligheid en rechtvaardigheid, onverdeeld van hart om te doen wat goed is in uw ogen, en in de ogen van onze voorgangers. Ja, Heer, laat uw aangezicht over ons lichten, in vrede en tot onze redding. Laat uw arm ons beschermen en vrijwaren voor de zonde; en verlos ons van hen die ons ten onrechte haten. Geef eensgezindheid en vrede aan uw volk in de wereld, zoals U het gegeven hebt aan onze voorouders, als zij U aanriepen in geloof en naar waarheid; opdat wij gered mogen worden in gehoorzaamheid aan U, almachtige God, en aan onze voorgangers en leiders op aarde.

5 onderwerping

Onderwerp je aan de oudsten, aanvaard de bestraffing, buig de knieën van het hart en verwerp de zelfingenomen en verstokte tong. Het is beter klein te worden bevonden in de kudde van Christus, dan te worden geëerd; en uitgesloten te zijn van de hoop op hem. (...) Laten we gehoorzaam zijn, ingedachtig zijn grote en heilige naam; en ontkomen aan de bedreigingen, die vanouds bij monde van de Wijsheid zijn uitgesproken tegen hen die tot ongehoorzaamheid zijn vervallen.

* * *

Ignatius van Antiochië (1e, 2e eeuw)

De bejaarde bisschop van Antiochië (in het huidige Turkije) is tijdens een christenvervolging naar Rome overgebracht om voor de wilde dieren te worden geworpen. Tot het eind bleef hij zijn ambt vervullen. Een aantal brieven, die hij onderweg naar Rome schreef aan verschillende gemeenten, is bewaard gebleven.

1 Gods tempel

U bent stenen van een tempel, tevoren klaargelegd voor een gebouw van God de Vader, opgehesen door de takel van Jezus Christus, door zijn kruis, met als kabel de heilige Geest en uw geloof als windas; en liefde is de weg die omhoog voert naar God. U bent dus metgezellen onderweg, u draagt uw God en uw heiligdom, uw Christus en uw heilige voorwerpen, van hoofd tot voeten bekleed met de geboden van Jezus Christus. En ook ik mag deelnemen aan de festiviteit, en door deze brief als uw metgezel mij met u verheugen dat u uw liefde niet geeft aan de dingen van dit menselijk bestaan, maar alleen aan God.

2 in Christus

Bid voor wie buitenstaan. Voor hen is er hoop op bekering, zodat ze bij God kunnen komen. Onderricht hen door uw levenswijze. Wees zachtmoedig onder hun woede, nederig bij hun grootspraak, stel uw gebed tegenover hun beschimping, wees tegenover hun dwalingen onwrikbaar in uw geloof, blijf vriendelijk onder hun woede en verlang er niet naar terug te slaan zoals zij doen. Laat ons door onze verdraagzaamheid tonen hun broeders en zusters te zijn, ons beijveren de Heer na te volgen en met elkaar wedijveren wie groter onrecht heeft te verduren. Wie werd er meer tekort gedaan en meer aan de kant gezet dan hij?

3 dwaalleer

Als iemand een vreemde leerstelling aanhangt, heeft hij geen deel aan het lijden. Zie er dus op toe één eucharistie te vieren; want er is één lichaam van onze Heer Jezus Christus en één beker die verenigt in zijn bloed; er is maar één altaar en ook één bisschop, samen met de presbyters en diakens, mijn mededienaren. Zo zult u in alles wat u onderneemt Gods wil volgen.

4 eenheid

Doe niets zonder de bisschop en de presbyters. Ga niet af op uw eigen beoordeling of iets goed is, zonder anderen hierbij te betrekken. Wees één in gezamenlijk gebed, één smeekbede, één van geest, één in hoop, in liefde en in volkomen vreugde, die in Jezus Christus is en die alles te boven gaat. Haast u allen tezamen als naar één tempel – dat is naar God – naar het ene altaar, dat is naar Jezus Christus, die voortgekomen is uit de ene Vader, die één met Hem is en die naar de Ene is teruggekeerd.

5 standvastigheid

Laat u niet uit 't veld slaan door hen die een schijnbaar geloofwaardige maar afwijkende leer verspreiden. Sta vast als een aambeeld waarop geslagen wordt. Een groot atleet is het gegeven slagen te verduren en te overwinnen. Voor de zaak van God moeten wij alles verdragen, opdat Hij ons zal verdragen. Ga dus met nog meer ijver voort dan u al doet. Let op de tijd en zie uit naar hem die boven de tijd staat, de eeuwige, de onzichtbare die zichtbaar werd om ons, de ontastbare, onvatbaar voor lijden, die geleden heeft om ons en om onzentwil alles heeft ondergaan.

6 gehoorzaamheid

Indien u aan de bisschop gehoorzaam bent als aan Jezus Christus, is het mij duidelijk dat u niet leeft naar menselijke gewoonte maar als Jezus Christus, opdat u door te geloven in zijn dood zult mogen ontkomen door zijn dood. Wat u al doet is ook noodzakelijk: niets buiten de bisschop¹ om te ondernemen. Wees ook de presbyters gehoorzaam als aan de apostelen van Jezus Christus, onze hoop; want als we in hem leven, zullen we ook in hem bevonden worden. Dit geldt ook voor hen die het allen naar de zin moeten maken, als diakenen van de mysteries van Jezus Christus. Zij bedienen immers niet met eten en drinken, maar werken als dienaars in de kerk van God.

1) iedere stad had haar eigen bisschop

* * *

Hermas (2e eeuw)

Wellicht was hij een broer van Pius I (paus van 140 -155). Van Hermas is *de schaapherder* bewaard gebleven, een boek, waar christelijke schrijvers geregeld uit citeerden. Hij geeft zijn visioenen door, en de gelijkenissen die hem werden geopenbaard. Uit zijn boek spreekt een diep doorleefd geloof, waar de kerk van de 21^e eeuw wel wat van gebruiken kan.

1 vrijgevigheid

Met hulp van de Heer heb ik jullie grootgebracht, zonder bedrog en in ontzag voor Hem die jullie rechtvaardigheid bewerkt; en je tot heiligen maakt, vrij van alle kwaad. Maar jullie houden niet op kwaad te doen. Luister naar mij, leef in vrede met elkaar, probeer oog te hebben voor anderen en elkaar bij te staan. Neem uit de overvloed van Gods schepping niet alleen voor jezelf, maar deel mee met hen die tekort komen. Veel mensen doen hun lichaam geen goed door teveel te eten, terwijl bij anderen door te weinig voedsel het lichaam wordt verzwakt. Als je genoeg hebt en niet met anderen deelt, berokken je jezelf schade. Houd het komende oordeel in gedachten. Zolang de toren¹ niet is afgebouwd moet je hen steunen die tekort komen. Als de toren is voltooid zul je daartoe geen gelegenheid meer hebben. Wees dus op je hoede, jij die je nu in je overdaad verheugt. De klacht van hen die in nood verkeren wordt door de Heer gehoord!

1) Het wereldwijde gebouw van de kerk van Christus

2 twijfel

Doe alle twijfel weg en aarzel niet God om hulp te vragen. Want je denkt: "Kan ik Hem ergens om vragen, als ik zo vaak tegen Hem zondig?" Denk niet zo, maar zoek de Heer met heel je hart. Vraag Hem in vertrouwen, en je zult zijn alomvattende ontferming ervaren. Hij zal je niet verlaten, maar je verlangen inwilligen. God is immers niet als mensen die wrok koesteren. Er is in Hem in het geheel geen kwaad; en Hij ontfermt zich over zijn schepselen. Maak dus je hart vrij van de ijdele dingen van dit leven. Roep de Heer aan en je zult ontvangen. In alles wat je vraagt zul je niets tekort komen, als je de Heer vraagt zonder enige twijfel. Maar als je in je hart twijfelt, zullen je gebeden zeker niet worden verhoord.

* * *

Melito van Sardes (overleden ongeveer 180)

Deze bisschop was een veel geciteerde auteur. De geschiedschrijver Eusebius vermeldt een 15-tal boeken van zijn hand, waarvan alleen zijn paasbrief en enkele fragmenten bewaard zijn gebleven. Zijn veroordeling van Israël en niet van heel de wereld voor de dood van Christus wordt Melito aangerekend.

1 plan en verwerkelijking

Wat is dat voor mysterie: Egypte geslagen en Israël behouden! Wat is de betekenis hiervan? Luister: (...) Het volk Israël toont 't plan en in de wet van Israël staat dit plan beschreven. Het evangelie is de verklaring en de vervulling van de wet; en in de kerk wordt de wet tot werkelijkheid.

2 Adam

Adam liet een erfenis na aan zijn kinderen: geen zuiverheid maar on-tucht, geen onvergankelijkheid maar verderf, geen roem maar oneer, geen vrijheid maar onderdrukking, geen koningschap maar tirannie, geen leven maar dood, geen redding maar ondergang. De ondergang van de mens was bijzonder ernstig; want hij geraakte in de ban van de zonde; en hij ging ten onder in de begeerte, weggespoeld door onverzadigbare lusten.

3 het mysterie van de Heer

Het mysterie van de Heer is oud zoals de wet en nieuw door de genade. Zie waar het plan toe leidt. Let op Abel, die eveneens werd gedood; op Izaäk die ook werd gebonden, op Jozef die werd verkocht, op Mozes, die werd buitengesloten, op David die werd vervolgd en op de profeten, die evenals Christus hebben geleden. Zie het lam dat in Egypte werd geslacht (...) en luister naar Jeremia: *Ik was als een argeloos lam dat naar de slachtbank wordt gevoerd en zijn mond niet open doet bij zijn scheerder*¹.

1) Jer 11,19

4 het Pasen van de Heer

Hij is het die uit de kudde is gehaald, naar de slacht gesleept, geofferd en begraven. Aan het hout niet gebroken, in de aarde niet vergaan en opgestaan uit de doden, richt hij de mens op uit de diepte van het graf.

* * *

Justinus martelaar (2^e eeuw)

Na studie van de Schrift heeft Justinus zich ontwikkeld als verdediger van de christelijke leer. Zijn uiteenzetting over de eucharistie is belangrijk voor een goed verstaan van dit sacrament. Vanwege zijn weigering aan de Romeinse goden te offeren, is hij terechtgesteld. Het verslag van zijn verhoor door de prefect Rusticus is bewaard gebleven.

1 verhoor

Rusticus: Welke tak van wetenschap beoefent je?

Justinus: Ik heb ze alle bestudeerd; maar ik ben geëindigd bij de christelijke leer, hoe onwaarschijnlijk deze ook mag schijnen aan wie door dwaling zijn misleid.

Rusticus: Jij dwaas, is dat de wetenschap die je liefhebt?

Justinus: Ik volg christenen, omdat zij de waarheid bezitten.

Rusticus: Wat houdt die leer in?

Justinus: Wij geloven in één God en Schepper; en belijden zijn Zoon Jezus Christus, door de profeten voorzegd, die redding brengt; en die de mensheid zal oordelen.

Rusticus: Waar komen de christenen bijeen?

Justinus: Denkt u dat wij op één plaats samenkomen? Onze God wordt niet op één bepaalde plaats gevonden. Hij is onzichtbaar en alom tegenwoordig, in de hemel en op aarde. De gelovigen danken Hem en aanbidden hem overal, waar dan ook.

Rusticus: Vertel me waar uw volgelingen bijeenkomen.

Justinus: Ik logeer bij een zekere Martinus. Dit is de tweede keer dat ik in Rome ben. Ik heb nooit ergens anders gewoond. Ieder kan mij daar vinden; en de leer horen uitleggen.

Rusticus: Je bent dus een christen?

Justinus: Ja, ik ben een christen.

Rusticus: Jij, die welsprekend wordt genoemd, en de waarheid denkt te bezitten: als je wordt gezeseld en onthoofd, denk je dan naar de hemel te zullen gaan?

Justinus: Ik hoop ik op de beloning van hen, die de geboden van Christus onderhouden. Wie zo leeft zal bewaard blijven, zelfs als aan het eind de aarde vergaat.

- Rusticus: Je denkt dus dat je naar de hemel zult gaan, en daar een beloning zult ontvangen?
- Justinus: Ik heb er geen enkele twijfel over.
- Rusticus: Goed. Kom nu hier en offer aan de goden.
- Justinus: Niemand die bij zijn verstand is geeft de waarheid op voor bedrog.
- Rusticus: Als je niet doet wat ik je opdraag, zul je zonder mededogen gemarteld worden.
- Justinus: Wij verlangen niets dan te lijden voor de naam van Christus; en gered te worden. Zo kunnen wij rustig en vol vertrouwen verschijnen voor de vreeswekkende rechterstoel van diezelfde God en Redder, als naar Gods beschikking geheel deze aarde voorbij zal gaan.

Rusticus spreekt het vonnis uit: de dood door onthoofding.

2 de eucharistie

Brood en een beker met wijn, gemengd met water¹, worden naar de voorganger gebracht. Deze neemt het aan; en geeft vervolgens eer aan de Vader van allen, tezamen met de Zoon en de heilige Geest. Als de gebeden en de dankzegging ten einde zijn, betuigen allen hun instemming door *amen* te zeggen: *Zo is het*. Nadat de voorganger het dankgebed heeft beëindigd en allen hun instemming hebben betuigd, delen zij, die *diakens* worden genoemd, aan de aanwezigen het brood en de wijn uit, waarover het dankgebed is uitgesproken. Zij brengen ook een deel aan hen, die niet aanwezig konden zijn. Dit voedsel wordt *eucharistie* genoemd. Niemand mag hiervan nemen, dan wie ons onderricht als de waarheid aanvaardt; die gereinigd is door de wassing² die staat voor de vergeving van zonden en de wedergeboorte, en die leeft zoals Christus het ons heeft geleerd. (...) Wij hebben geleerd dat dit voedsel, dat tijdens het gebed is gewijd door het uitspreken van zijn eigen woorden, en waardoor ons eigen lichaam wordt gevoed, door verandering vlees en bloed van Jezus is geworden.

1) Zie b.v. Cyprianus, nr 3: water en wijn   2) het doopsel

Polycarpus (2^e eeuw)

De bisschop van Smyrna (Izmir) was nog door de apostelen. Irenæus, bisschop van Lyon, schreef over zijn leermeester Polycarpus: "Ik hoor hem nog vertellen over zijn gesprekken met de apostel Johannes en anderen die Jezus Christus nog hadden meegemaakt; en over de woorden die hij van hen heeft vernomen". Tijdens christenvervolgingen onder keizer Marcus Aurelius is de bejaarde Polycarpus als martelaar op de brandstapel gestorven. Zijn brief aan de kerk van Filippi is bewaard gebleven.

1 hoop op de verrijzenis

Je hebt geloofd in Hem, die onze Heer Jezus Christus uit de dood heeft opgewekt; en hem tot de heerlijkheid aan zijn rechterhand verheven heeft. Alles wat adem heeft is gehoorzaamheid verschuldigd aan hem, die als rechter komen zal om levenden en doden te oordelen¹. Hij die Jezus uit de dood heeft opgewekt, zal ook ons doen opstaan, als wij zijn wil doen, zijn geboden onderhouden, en liefhebben wat hij liefheeft; als wij ons v^{er} houden van onrecht, hebzucht, liefde voor geld, kwaadsprekerij en bedrog; als we geen kwaad met kwaad vergelden, niet terugslaan, terugschelden of vloeken met vloeken beantwoorden; maar ons de woorden van de Heer te binnen brengen, die heeft geleerd: *Oordeel niet²*; en: *Vergeef, opdat ook jou vergeven zal worden³*; en: *Wees barmhartig, opdat je barmhartigheid zult mogen ondervinden⁴*.

1) Joh 5,22 2) Mt 7,1 3) Mt 6,14 4) Mt 5,7

2 voorbeelden

Ik dring er op aan dat je het Woord¹ gehoorzaam zult zijn en hiernaar zult leven, zoals je het voor ogen hebt gehad in de gezegende Ignatius² en Zosimus en Rufus; en ook in mensen uit uw eigen midden, en ook in Paulus en de andere apostelen. Wees ervan overtuigd dat zij de wedren niet vergeefs gelopen hebben³; en dat zij nu leven op de plaats die hun toekomt, in de aanwezigheid van de Heer, met wie zij ook geleden hebben. Zij hadden hun zinnen niet gezet op deze wereld; maar zij hielden van hem, die voor ons is gestorven en door God uit de dood is opgewekt.

1) Christus 2) Ignatius van Antiochië 3) Fil 2,16

* * *

Irenæus van Lyon (125 - 202)

De eerste bisschop van Lyon sprak veel over de martelaar Polycarpus, die niet uitgepraat raakte over diens leermeesters de apostelen. Zo komt de Messias wel heel dichtbij! De kerk werd echter bedreigd door een bonte veelheid van soms bizarre leerstellingen, waarin Jezus figureert als een wijsheidsleraar. Als geen ander heeft Irenæus gestreden tegen de dwaling dat de mens zich op eigen vermogen tot God kan verheffen.

1 het fundament

De apostelen hebben het evangelie overal verkondigd; en het later naar Gods wil aan ons doen toekomen door de Schriften, als fundament van ons geloof. Het is onjuist te beweren dat zij zijn begonnen te verkondigen, nog voordat zij tot volkomen kennis waren gekomen, zoals sommigen durven te beweren, die zich aanmeten de apostelen te corrigeren. Want nadat onze Heer uit de dood was verrezen, en zij met kracht van omhoog waren bekleed toen de heilige Geest op hen neerdaalde, was hun kennis volmaakt. Zij gingen uit tot de einden der aarde, de goede dingen verkondigend die van Godswege tot ons gekomen waren.

2 de traditie

We moeten niet bij anderen op zoek gaan naar de waarheid, die gemakkelijk kan worden verkregen van de kerk. Het was hier, in de kerk, dat de apostelen - zoals een rijke die een vermogen naar de bank brengt - alles neerlegden dat deel uitmaakt van de waarheid. Deze is de deur naar het leven. Alle anderen zijn dieven en rovers¹. Daarom moeten wij hen uit de weg gaan; maar met de grootste ijver de dingen van de kerk liefhebben, om zo de overlevering van de waarheid in handen te krijgen.

Wat staat ons dus te doen bij een dispuut over een zaak van ondergeschikt belang? Zouden we ons niet richten tot de oudste kerken, waar de apostelen zelf bekend waren, om hier een helder en duidelijk antwoord te krijgen op de zaak die ons bezig houdt? Zelfs al hadden de apostelen ons niet de Schriften nagelaten, zouden we dan niet de overlevering volgen die zij hebben doorgegeven en aan de kerken toevertrouwd?

1) Joh 10,1-10

3 de kerk van Rome

Gesticht door Petrus en Paulus, richt zij de aandacht op de traditie die zij van de apostelen heeft ontvangen; en het geloof dat door de opvolging van bisschoppen tot in onze tijd is doorgegeven. (...) Er kan er geen verschil van mening bestaan tussen de gelovigen op elke plaats en in elke tijd, waar de mensen de apostolische traditie hebben bewaard.

4 offers

God vraagt van mensen geloof, gehoorzaamheid en een rechtvaardig en eerlijk leven, opdat zij gered mogen worden. God spreekt door de profeet Hosea: *Liefde en goedheid verlang Ik, en geen offers. De kennis van God is meer waard dan brandoffers*¹. Jezus leert hetzelfde als Hij zegt: *Als jullie begrepen hadden wat het betekent: barmhartigheid is mij liever dan offers*², dan hadden jullie geen onschuldigen veroordeeld. Zo getuigde Hij van de woorden van de profeten, dat zij de waarheid hadden verkondigd; en wees Hij hen terecht, die door hun verkeerde daden dwaas gehandeld hadden. (...) Het zijn dus niet de offers die je brengt, waardoor je geheiligd wordt. God heeft geen behoefte aan je offers; maar het offer wordt geheiligd door het zuivere geweten van wie het offer brengt.

1) Hos 6,6 2) Mt 12,7

5 brood en wijn

De wijnstok die in de aarde staat geplant, zal te zijner tijd vrucht dragen. De graankorrels vergaan in de aarde en komen tot nieuw leven, door de Geest van God die alle dingen onderhoudt. Door de wijsheid van God zullen zij in de behoefte van de mens voorzien; en door het Woord¹ van God worden zij tot de eucharistie: tot lichaam en bloed van Christus². Op dezelfde wijze zullen onze lichamen, die hierdoor zijn gevoed, in de aarde worden gelegd en hierin vergaan; om te bestemder tijd weer op te staan. Het Woord zal hun tot eer van God de Vader doen ontwaken. *Hij zal dit sterfelijk lichaam bekleden met onsterfelijkheid*³.

1) Christus 2) Joh 6,51 3) 1Kor 15,53

* * *

Hippolytus van Rome (overleden ongeveer 225)

Deze geleerde priester oefende grote invloed uit op de Romeinse curie. Bij de verkiezing van paus Callistus heeft hij zich zelfs laten uitroepen als tegenpaus. Dit heeft zijn relatie met het Vaticaan geschaad. Gedurende de christenvervolging onder keizer Maximus is hij met de toenmalige paus Pontanus verbannen naar Sicilië, waar zijn gemeenschap met de kerk is hersteld. Hier is hij aan de ontberingen overleden. Zijn geschrift *over de apostolische traditie* geeft veel waardevolle informatie over de uitoefening van de liturgie in die dagen. Het lichaam van deze heilige ligt begraven aan de Via Tuburtia te Rome, tegenover het graf van St Laurens, met wie de traditie hem heeft verbonden.

1 onderricht

Indien er in de kerk onderricht gegeven wordt over het Woord, dienen de gelovigen te besluiten dit bij te wonen, in de overtuiging dat het God zelf is, die wordt aangehoord in de persoon die het onderricht geeft. Wie 's morgens bidt in de kerk, zal hierdoor in staat zijn het kwaad van die dag uit de weg te gaan.

2 gebedstijden

Iedere gelovige moet 's morgens tot God bidden; en dan aan 't werk gaan. (...) Bid ook om 9 uur en dank God; want dit is 't uur waarop Christus aan het kruis wordt geslagen. Bid ook om 12 uur; want nadat Christus aan het kruis was gehecht, maakte de dag plaats voor diepe duisternis¹. Op dat uur dienen de mensen dus met overgave te bidden en zich te vereenzelvigen met de kreet van hem, die bad aan het kruis; en die heel de schepping in duisternis hulde om het ongeloof van de Joden.

Bid ook om 3 uur p.m. en breng dank aan God, in navolging van hem, in wie geen bedrog is. Hij verhoort zijn heiligen en zendt hun zijn Woord om hen te verlichten. Op dit uur werd Christus' zijde doorstoken en stroomde er bloed en water uit; en deed hij het licht weer schijnen over de rest van de dag, tot aan de avond. Zo schiep hij op het ogenblik van zijn sterven de nieuwe dag als een beeld van zijn verrijzenis. Bid ook voor je gaat slapen. Sta te middernacht op, was je handen met water en ga in gebed.

1) Lc 23,44

3 bisschopswijding

Als de naam van de bisschop bekend is gemaakt en allen hiermee instemmen, laat dan het volk samenkomen met de priesters en de aanwezige bisschoppen. Deze laatsten leggen hem de handen op, terwijl de priesters er omheen staan; en allen bidden in stilte om de Geest. Hierna legt één van de bisschoppen een hand op hem die tot priester gaat worden gewijd, en bidt aldus:

“God en Vader van onze Heer Jezus Christus, U die hoog verheven woont en zeer laag neerziet: U bent bekend met alle dingen, al vóór zij tot stand kwamen. U hebt vanaf het begin een rechtvaardig nageslacht van Abraham beschikt; en U beschikt leiders en priesters, zodat uw heiligdom niet zonder bedienaars wordt gelaten. Vanaf de grondlegging van de wereld heeft het U behaagd door uw uitverkorenen te worden verheerlijkt. Laat ook nu van U uitgaan de kracht van uw Geest, die U uw geliefde kind Jezus Christus hebt gegeven; en die hij heeft geschonken aan de apostelen, die op alle plaatsen uw kerk hebben gevestigd, tot onafgebroken dankzegging en tot verering van uw naam.

Geef dat uw dienaar, door U tot opzichter uitverkoren, uw kudde als een vlekkeloze hogepriester zal weiden. Geef dat hij U zal dienen bij dag en bij nacht, om zonder ophouden verzoening te bewerken voor uw aangezicht; en U de gaven te offeren van uw kerk. Schenk hem de macht van het hogepriesterschap, om de zonden te vergeven en taken te delegeren; om hen die gebonden zijn vrij te maken door de macht die U de apostelen hebt gegeven; en om U te behagen door vriendelijkheid en zuiverheid van hart. Zo bidden wij door het geloof in Jezus Christus, door wie U de heerlijkheid toekomt, de eer en de macht, met de heilige Geest in de kerk, nu en tot in de eeuwen der eeuwen.”

4 verzoeking

Als je wordt verzocht, maak dan het teken van het kruis. Dit is een beproefd middel tegen de duivel, mits in geloof gemaakt, niet om door de mensen te worden gezien, maar in de wetenschap dat het werkt als een schild. Als de tegenstander in het uiterlijke teken de macht van de Geest herkent die uit 't hart komt, (...) zal hij bevend op de vlucht slaan.

* * *

Cyprianus van Carthago (200-258)

Op latere leeftijd tot geloof gekomen, dwong zijn veranderde levenswijze zoveel respect af, dat hij reeds vier jaar later tot bisschop van werd gekozen. In een tijd van een pestepidemie, van kerkelijke dwalingen en vervolging, heeft hij zichzelf niet ontzien, maar zijn leven tot een offergave gemaakt; en gedurende de tien jaar die hem nog restten leiding gegeven aan geheel de kerk van Noord Afrika. Een zekere halsstarrigheid was hem niet vreemd, hetgeen tot verdeeldheid in de kerk heeft geleid. Tijdens een christenvervolging is Cyprianus de marteldood gestorven.

1 geduld

Hoed je voor de ijdelheid van filosofen. Werkelijk geduldig zijn zij die nederig en zachtmoedig zijn: eigenschappen die we bij veel filosofen missen. Wie Christus toebehoort heeft de wijsheid lief, niet in woorden maar in levenswijze. Laten wij als kinderen van God de geest van geduld uitdragen. Als Hij onze Heer en meester is, moeten wij ook in zijn voetspoor gaan. Hoe groot is het geduld van God, die in onuitputtelijke verdraagzaamheid allen verdraagt die een goddeloos leven leiden. Zij verachten zijn grootheid en jagen hun eigen verzinsels na. Toch schenkt Hij hun elke nieuwe dag het licht in de ogen; en onthoudt hun zijn weldaden niet. Hij verdraagt in mildheid hun zonden en stelt het oordeel uit, opdat zij zullen terugkomen van hun slechte wegen; en temidden van onheil en dwaling zich tot God zullen keren, zoals Hij door de profeet zegt: *Ik verlang niet de dood van de zondaars, maar dat zij zich bekeren en leven*¹.

1) Ez 18,32

2 vergelding

Vanwege pijn en moeite en de wonden door mishandeling komt bij verdrukten het verlangen op naar wraak op hen, die hen kwellen; en zijn zij niet bereid de dag van het oordeel af te wachten, waarop al het kwaad zal worden vergolden. Wij vermanen hen de zegen van het geduld aan te nemen. Laten wij temidden van de stormen van deze veranderlijke wereld geduldig de dag afwachten van de vergelding; en ons niet vol wrok haasten om ons lijden te wreken.

3 water en wijn

Christenen mogen gezien worden als water, waarin zij ook gedoopt zijn, en het bloed van Christus als wijn. Zoals in de kelk water en wijn worden vermengd, zo worden de mensen verenigd met Christus. De menigte van hen die geloven wordt gevoegd bij hem, in wie zij geloven; en één gemaakt met hem. Na deze samenvoeging en vereniging in de kelk van de Heer, kan wat gemengd is nooit meer van elkaar worden gescheiden. Er is dus niets, dat de kerk kan scheiden van Christus: haar onverdeelde liefde houdt altijd stand.

4 de armen

De Heer heeft in het evangelie niets sterker benadrukt dan dat wij moeten geven; dat wij niet moeten hechten aan aards bezit, maar een schat in de hemel moeten verzamelen. *Verkoop je bezit*, heeft hij gezegd; en: *Geef wat je hebt; en verwerf je een onuitputtelijke schat in de hemel*¹. Wat christenen geven aan armen en misdeelden geven zij aan Christus; maar wie aan hen voorbij loopt beledigt hem. Als je in de kerk niet wordt geraakt door de nood van je naasten, word dan tenminste geraakt omdat je beseft Christus in hen te ontmoeten.

1) Lc 12,33

5 vriendelijk en verdraagzaam

De rechter van allen werd voor een aardse rechter geplaatst; en het Woord van God werd zonder woorden als offer weggeleid. De hemel vreesde bij het zien van de Heer op het kruis, de elementen raakten in verwarring, de aarde beefde, de dag werd buitengesloten door de nacht. De zon trok zijn stralen in en bedekte het gelaat, om deze misdaad niet te hoeven aanschouwen.

Christus sprak niet en roerde zich niet. In zijn doodsstrijd noemde hij niet zijn majesteit. Hij verdroeg alles geduldig tot het einde. Hij ontving zijn doodslagers, opdat zij zich zouden bekeren; en naderen tot hem, die vriendelijk is en gekomen om ons te redden; en die met bewonderenswaardig geduld zijn kerk voor niemand afsluit. Als zijn tegenstanders, die hem lasteren en zich vijanden betonen van zijn naam, zich van hun kwade weg bekeren, zal hij ook hen doen delen in de beloning van het hemelse Rijk. Wat is vriendelijker en geduldiger dan dit?

6 kinderen van God

Hoe overvloedig zijn Gods weldaden en goedheid jegens ons, dat Hij ons voor zijn aangezicht zó wil zien bidden, dat wij Hem *Vader* noemen; dat wij, zoals Christus Gods Zoon is, eveneens tot de kinderen van God gerekend worden! Niemand zou het ooit wagen die naam in het gebed uit te spreken, als Jezus zelf ons niet had toegestaan met deze woorden te bidden. Wij dienen dus heel goed te beseffen dat wij, door God *Vader* te noemen, op ons nemen te leven als kinderen van God. Dan zal, als wij genade vinden bij God als Vader, Hij in ons behagen scheppen. Laten wij leven als tempels van God, zodat het vaststaat dat Hij in ons woont. Laten wij in ons doen en laten niet afwijken van de Geest, zodat allen, die hemels en geestelijk zijn geworden, alleen hemelse en geestelijke dingen zullen overdenken en doen.

7 de wil van God

De wil van God, zoals Jezus leefde en leerde, is nederigheid in de omgang, vastheid in geloof, bescheidenheid bij het spreken, rechtvaardigheid in daden en mededogen in ons optreden; en op zedelijk gebied: discipline, afkeer van onrecht, en aan ons begaan onrecht verdragen. Hij vraagt van ons onderlinge vrede, God met hart en ziel lief te hebben, te leven in ontzag voor Hem, niets te verkiezen boven Christus omdat hij niets verkoos boven ons, steeds in zijn liefde te leven; en trouw wakend bij het kruis te staan, als zijn naam en grootheid in het geding zijn. Zo zijn wij mede-erfgenamen van Christus, levend naar Gods geboden.

8 gebed

Wat is dat voor onoplettendheid, om bij het gebed door ongepaste gedachten te worden meegesleept, alsof andere dingen belangrijker zijn? Wil je dat God aan jou denkt tijdens het gebed, wanneer jouw gedachten niet bij Hem zijn? Zo ben je in het geheel niet op je hoede voor de vijand. Terwijl je bidt tot God, beledig je zijn grootheid door geringschatting van het gebed. Zo waken de ogen, maar slaapt het hart. Een christen echter *waakt met het hart, ook tijdens de slaap*¹. Daarom leert de apostel: *Blijf volharden in het gebed en wees waakzaam*².

1) hoogl 5,2   2) Kol 4,2

Dionysius de Grote (190 - 264)

Deze leraar kwam na een visioen tot geloof; en wierp zich op de studie van de Schrift. Al spoedig kreeg hij de leiding van de catechetenschool te Alexandrië, waar hij 15 jaar later tot bisschop werd gekozen. Tijdens de Romeinse christenvervolging leefde hij lange tijd in ballingschap. Na zijn terugkeer bond hij de strijd aan met rigoristische voorgangers, die de kerk verdeelden door hun opvatting dat voor hen, die tijdens de vervolging afvallig geworden waren, geen verzoening mogelijk was. Na terugkeer uit een tweede verbanning vond hij Alexandrië gewikkeld in een bloedige burgeroorlog. Tot overmaat van ramp brak de pest uit in de stad. Onder leiding van Dionysius heeft de kerkgemeenschap in deze rampzalige tijd zeer veel goeds gedaan.

1 ontstaan van de schepping

Voldoet een gebruiksvoorwerp niet meer, dan vergaat het, niet langer onderhouden door 't verstand en de vaardigheid waarmee het was gemaakt. Bij 't bouwen van een huis stapelen de stenen zichzelf niet op elkaar: de vakman stelt ze op hun plaats. Raakt het in onbruik en zakt het in, dan zullen de stenen her en der worden verspreid. (...) Wie zou dan nog willen beweren dat onze grootse woonplaats, samengesteld uit hemel en aarde, en die *kosmos* wordt genoemd, in al zijn orde en schoonheid is samengevoegd door de samenstellende atomen, die orde noch schoonheid hebben; en dat zo uit de chaos de kosmos is gegroeid?

2 de Zoon ongeschapen

Indien de Zoon een schepsel zou zijn, zou er een tijd zijn dat hij niet bestond; maar hij is altijd geweest, zoals hijzelf verklaart¹. Zonder twijfel is Jezus in de Vader². Als Christus het Woord³ is, de Wijsheid⁴ en de macht⁵, dan is dit alles uit God. Zou de Zoon een schepsel zijn, dan zou er een tijd zijn geweest dat deze dingen er niet waren; en zou God deze dingen missen: een absurde gedachte. Maar waarom zou ik hier nog langer op ingaan, nu je de heilige Geest hebt ontvangen? Je kunt zelf beoordelen tot welke dwaasheden de veronderstelling leidt, dat de Zoon is geschapen.

1) Joh 8,58 2) Joh 14,11 3) Joh 1,1 4) spr 9,1 5) Mt 28,18

Gregorius van Neocæsarea (overleden 268)

Door de 17 christenen van zijn woonplaats als bisschop gekozen, heeft hij zich met overgave gekweten van zijn taak als herder, leraar en apostel. St Basilius¹ noemt hem een man vol van de Geest, met de macht demonen uit te drijven en zieken te genezen. Van alle zijden kwamen de mensen bij hem om raad. Men zegt dat er bij zijn dood nog 17 heidenen over waren.

1) Zie blz. 49.

1 menszoon en Zoon van God

Sommigen beweren dat in Jezus God niet mens is geworden, maar dat Hij een man is die met God is verbonden. (...) Wij houden eraan vast dat het Woord van God mens is geworden om ons te redden; om ons te verheffen tot onze gelijkenis met het hemelse; en in ons het beeld te herstellen van hem, die van nature de ware Zoon van God is, en naar het vlees de menszoon.

2 God de Heilige Geest

Niemand kan zich voorstellen dat de Geest van God een schepsel is. Hoe zullen wij ontkomen, wanneer wij zo'n groot heil verwaarlozen? Hiervan is het eerst gesproken door de Heer zelf. Zij die Hem hoorden hebben ons de boodschap doorgegeven; en God voegde er zijn getuigenis aan toe door de gaven van de heilige Geest uit te delen zoals Hij verkoos. (...) Wie er moeite mee heeft de Geest God te noemen, dient naar Paulus te luisteren, die op geen enkele wijze de Geest scheidt van de Vader en de Zoon, maar leert dat de Geest voortkomt uit de persoon van de Vader.

3 Jezus' doop in de Jordaan

De koning van de hemelen spoedde zich naar zijn voorloper Johannes, zonder de engelen als zijn voorboden te zenden. In de grootste eenvoud, als een gewoon soldaat, meldde hij zich bij hem, die zijn ondergeschikte was. Als één uit de menigte kwam Hij naar hem toe. Hoewel hij de Verlosser was, vernederde hij zich als één van de gevangenen. Hoewel hij de rechter was, voegde hij zich bij hen die onder het oordeel vielen. Hij kwam als één van de kudde, hoewel hij de goede herder was, die voor de verstrooide schapen uit de hemel was neergedaald.

* * *